

ФОРМА АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ, ЩО УКЛАДАЄТЬСЯ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЗМІ В ПРОЦЕСІ ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інна Зайцева-Калаур,

викладач кафедри цивільного права та процесу, секції інтелектуальної власності юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, аспірант Хмельницького університету управління і права

Актуальність теми дослідження. Для авторського права традиційною є договірна форма взаємовідносин автора з особами, котрі використовують результати його творчості, оскільки договірне оформлення авторських праводносин найбільшою мірою відповідає інтересам автора з одного боку та набувача авторських майнових прав з іншого.

Деякі аспекти авторського договору були предметом дослідження Е. Гаврилова, В. Черткова, О. Сергеева, В. Серебровського, А. Єрмакової, С. Клейменової, О. Германової, Ж. Завальної, Т. Якушевої, Д. Кобякової та ін. У своїх працях більшість дослідників акцентують увагу на понятті та юридичній природі авторського договору й розглядають певні його види. Водночас у юридичній літературі мало уваги приділено дослідженню авторських договорів, які укладаються в сфері діяльності ЗМІ.

Діяльність організацій ЗМІ нерозривно пов'язана зі створенням і використанням на договірних умовах результатів літературної та художньої творчості, що охороняються в межах авторського права. Практика укладання та виконання таких договорів у сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства потребує адекватного правового регулювання, що за основу повинно мати науково-теоретичне обґрунтування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають між організацією ЗМІ та суб'єктами авторського права в процесі передачі майнових прав на використання творів.

Предметом дослідження є вітчизняні й зарубіжні наукові погляди, ідеї, концепції щодо питань договірних відносин у сфері авторського права, законодавство України та законодавство іноземних держав, яке регламентує суспільні відносини, що виникають у сфері авторського права.

Мета написання наукової статті полягає в тому, щоб на основі аналізу положень нормативно-правових актів й теоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, з'ясувати питання форми авторських договорів, які укладаються в сфері діяльності ЗМІ, обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення національного законодавства щодо врегулювання авторських договірних відносин у цій галузі.

Для вирішення поставленого нами завдання зупинимось, насамперед, на питанні форми договору, яку слід використовувати при укладенні авторських договорів в сфері періодичних видань.

Загальною вимогою до форми авторських договорів є письмова форма їх укладення (ст. 1107 ЦК України). Водночас, законодавець вказує, на винятки з цього правила, тобто можли-

вість укладання авторських договорів в усній формі, можуть визначатися законом [1]. Так, зокрема, у ч. 1. ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлено, що в усній формі можуть укладатися договори про використання (опублікування) творів у періодичних виданнях (газетах, журналах, тощо) [2]. Зазвичай, такі винятки із загального правила можна пояснити необхідністю оперативного опублікування поданого матеріалу та дотримання графіку випуску продукції організації друкованого засобу масової інформації. Однак, слід зазначити, що оперативність не завжди така важлива в діяльності організацій друкованих ЗМІ. Поза всяким сумнівом, коли йдеться про газету, як засіб масової інформації, то оперативність у збиранні, творенні, підготовці та поданні матеріалу є однією з основних умов діяльності такої організації ЗМІ. Проте, коли видаються журнали, та інші періодичні видання, в яких публікуються наукові дослідження в галузі економіки, юриспруденції тощо, оперативність не завжди є виправданою в діяльності таких організацій ЗМІ. Тож законодавець передбачає право вибору форми укладення авторського договору в сфері періодичних видань суб'єктами договірних правовідносин.

Поряд з періодичними виданнями важливе значення в розповсюдженні масової інформації мають й аудіовізуальні ЗМІ. В основі їхньої співпраці з авторами та іншими суб'єктами авторського права теж лежить авторський договір. Виникає запитання, чи можливе укладення таких договорів в усній формі? В наукових працях дослідники не заперечують можливість використання такої форми.

Так, О. Германова, вивчаючи аспекти використання об'єктів авторського права та суміжних прав у ЗМІ, зазначає, що: «на практиці авторські дого-

вори на радіо та телебаченні також часто укладаються в усній формі. При укладенні таких договорів важливо отримати згоду автора на використання твору. При цьому слід вважати, що отримання автором винагороди (у даному випадку — гонорару) за використання твору в ЗМІ підтверджує згоду автора на використання його твору» [3, 12].

Російський дослідник Е. Гаврилов теж не заперечує можливості укладання авторських договорів у сфері діяльності електронних ЗМІ в усній формі, посилаючись на практику, що склалася при укладанні цих договорів. Застосовуючи ст. 162 Цивільного кодексу Російської Федерації, дослідник доводить дійсність таких договорів, оскільки, відповідно до правил цієї статті, недотримання письмової форми договору не впливає на дійсність правочину, проте сторони договору позбавляються права у разі виникнення спору посилатися для підтвердження наявності договору його умов, на покази свідків [4, 53].

Аналогічна норма щодо дійсності правочинів, які були вчинені в усній формі, незважаючи на те, що закон передбачає вчинення їх у письмовій, міститься й у Цивільному кодексі України (ст. 218). Проте її застосування для дійсності авторських договорів, які укладаються в усній формі аудіовізуальними ЗМІ із суб'єктами авторського права унеможлиблює вказана вище спеціальна норма Цивільного кодексу України (ч. 2 ст. 1107), яка під наслідком нікчемності, вимагає щоб договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності уклалися у письмовій формі. Водночас, законом можуть бути встановлені випадки, в яких договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності можуть укладатися усно (п. 3 ч. 2 ст. 1107 ЦК України). Прикладом та-

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

кого нормативно-правового акта є Закон України «Про авторське право і суміжні права». У ст. 33 цього закону передбачено, що в усній формі може укладатися тільки договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (газетах, журналах тощо). Решта договорів про передачу прав на використання твору укладаються в письмовій формі. Таким чином, законодавець не передбачає усної форми авторського договору, однією із сторін якого є аудіовізуальні ЗМІ. Вказані договори слід укладати в письмовій формі, а її недотримання матиме правовим наслідком нікчемність договору.

Досліджуючи форму укладення авторського договору, зупинимося на деяких особливостях укладення усного авторського договору. Як письмовий, так і усний договори вважаються укладеними, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов. Такими істотними умовами є строк дії договору, способи використання твору, територія на яку поширюється передаване право, розмір і порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких за вимогою однієї із сторін повинно бути досягнуто згоди [5, 150].

Говорячи про усну форму договору, виникає запитання: який обсяг прав (способи використання твору) й на який термін ці права передаються від автора до організації друкованого засобу масової інформації? Законодавство не дає чіткої відповіді на це питання. В юридичній літературі серед науковців цю проблему вивчала російська дослідниця А. Єрмакова у своїй праці присвяченій праву інтелектуальної власності в сфері періодичних видань. Вона вважає, що при укладенні усного авторського договору, автор передає право на одноразове використання твору лише конкретному органу друкованого ЗМІ та на виключній

основі [6, 198]. Іншими словами, укладаючи такий усний договір, друковані ЗМІ не мають права на повторне використання твору, передавати право на його використання іншим особам, а також забороняти авторові передавати цей твір для використання іншим особам. Усний договір не передбачає, що автор передає «оригінальний» твір, тобто такий твір, який раніше ніким і ніде не використовувався. На наш погляд, таке тлумачення поставленого питання є слушним, оскільки першочергово потрібно зважати на права автора, як первинного суб'єкта авторського права, а інше трактування цієї норми (надання організаціям друкованих ЗМІ ширших повноважень при укладенні усного авторського договору) привело б до необґрунтованого обмеження прав авторів творів. Тож для уникнення конфліктних ситуацій при укладенні усного авторського договору між суб'єктами договірних правовідносин у сфері періодичних видань, вважаємо за доцільне внести доповнення до ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» і викласти її в такій редакції: «Договори про передачу прав на використання творів укладаються в письмовій формі. В усній формі може укладатися договір про використання (опублікування) твору в періодичних виданнях (журналах, газетах, тощо). В таких випадках він вважається укладеним на умовах одноразового використання твору, якщо інше не встановлено домовленістю сторін».

Тож укладаючи договір про відчуження авторських прав на твір, а особливо тих, які можуть використовуватися неодноразово організацією друкованого засобу масової інформації, належить у письмовій формі.

Якщо авторський договір укладено в письмовій формі, із зазначенням усіх істотних умов договору, в автора й особи, котра використовує результа-

ти його творчості, зазвичай, не виникає особливих непорозумінь у процесі реалізації договірних відносин. Гарантії при укладанні договорів у письмовій формі одержують не лише автори, а й організації друкованих ЗМІ. Зокрема, автор упевнений у тому, що його твір опублікують і виплатять авторську винагороду за його використання. А редакція отримує гарантії, що автор не передасть цікавий матеріал до іншої організації друкованого засобу масової інформації, та виконає умови договору щодо якості та терміну подачі матеріалу.

У юридичній літературі науковці, також підтримують позицію про доцільність укладення авторських договорів у сфері періодичних видань в письмовій формі. Так, О. Германова визначає деякі позитивні риси укладення авторських договорів у письмовій формі організаціями ЗМІ. Зокрема:

- при бажанні забезпечити монополію на використання твору та уникнення конкурентів власнику засобу масової інформації в договорі варто обумовити придбання виключних прав;
- якщо надалі видання планує не тільки самостійно використовувати придбані права, а й торгувати ними, то в договорі повинно міститися застереження про те, що отримані права можуть бути передані покупцем третім особам;
- якщо засіб масової інформації планує використовувати придбані авторські права не тільки на території України, а і в інших країнах, де такі права підлягають охороні, то це також має бути зазначено в договорі;
- при укладенні договору власникові засобу масової інформації варто зазначити, що всіма авторськими правами на відчужувані твори володіє автор і що при виникненні

непорозумінь між виданням та іншими особами з приводу використання таких творів відповідальність нестиме не засіб масової інформації, а продавець прав, тобто автор [3, 12].

Позицію про укладення авторського договору з організаціями ЗМІ в письмовій формі підтримав Е. Гаврилов. Зокрема, науковець зазначає: «не варто думати, що укладення письмового авторського договору — це великий тягар... Для будь-якого органу ЗМІ, більшим тягарем може стати поява хоча б однієї конфліктної чи судової справи, пов'язаної з використанням твору на основі усної домовленості» [4, 53]. Дослідник вважає, що в інтересах обох сторін є укладання письмового договору. При цьому, неправильно вважати, що письмовий договір повинен бути великим за обсягом, він може складатись із декількох пунктів, які б обумовили основні (істотні) умови такого договору.

Пропозицію Е. Гаврилова про використання скороченого формуляра авторського договору в сфері періодичних видань підтримали й інші вчені. Так, на думку С. Чернишової, якби скорочений авторський договір відображав предмет договору, його термін і розмір винагороди, це б певною мірою зміцнило позиції автора і в разі виникнення конфлікту в нього було б наявне підтвердження існування договірних відносин [7, 51].

В. Чертков у своїй праці, присвяченій авторському праву в сфері періодичних видань, також говорить про можливість укладення скороченого авторського договору. Однак, зважаючи на різноманітність матеріалів у періодиці, застосування єдиної форми такого договору (типового договору) до всіх творів є неможливим. Автор пропонує декілька варіантів скороченої форми авторського договору —

на репортаж, кореспонденцію, інтерв'ю, статтю, рецензію, переклад, рекламний матеріал, малюнок, фотографію. У таких договорах слід зазначати, про яку подію чи явище репортаж або кореспонденція, з ким і про що інтерв'ю, на яку тему стаття, що рецензується чи перекладається, про що реклама, який малюнок або фотографія. А також вказувати основні умови такого авторського договору: назву твору, його обсяг, терміни, розмір і порядок виплати авторської винагороди. Водночас, дослідник вважає, що обов'язковим є зазначення у таких авторських договорах умови про достовірність фактичного матеріалу, оскільки, саме ця умова, є однією з основних у діяльності ЗМІ. Усе вище запропоноване, на його думку, не ускладнювало би відносин автора з редакцією, а навпаки, створило б визначеність у їхніх взаємовідносинах [8, 102].

Ми поділяємо позицію тих дослідників, які пропонують впровадження скороченого формуляра авторського договору в сфері діяльності періодич-

них видань. На наш погляд, таке нововведення має переваги перед використанням типового й усного авторського договору. Щодо першого, то використання скороченого формуляра сприятиме оперативності діяльності ЗМІ, оскільки, сторони звільняються від певних формальних процедур при укладанні авторського договору, що необхідні місце при використанні типової форми цього договору. Щодо усного авторського договору, то скорочений формуляр є додатковою гарантією захисту прав учасників цієї договірної конструкції.

У цій статті ми порушили лише одне питання, що може виникнути в процесі укладення авторського договору в сфері діяльності організацій ЗМІ, проте існує і низка інших аспектів, які потребують окремого дослідження та наукового обґрунтування. ♦

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003. — К. : Юрінком Інтер, 2003.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 11.07.2001 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 13. — ст. 64
3. Германова О. Г. Аспекти використання об'єктів авторського права і суміжних прав у засобах масової інформації України / О. Г. Германова // Інтелектуальна власність. — 2004. — № 11. — С. 12.
4. Гаврилов Э. П. Авторские договоры в СМИ / Э. П. Гаврилов // Законодательство и практика средств массовой информации. — 1999. — № 11. — С. 53.
5. Цивільне право України : у 2-х томах : [Т. 2] : підручник / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Харитонова ; канд. юрид. наук Н. Ю. Голубєвої. — Х. : Одиссей, 2008. — С. 150.
6. Ермакова А. Р. Право интеллектуальной собственности в сфере периодической печати / А. Р. Ермакова — СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. — 323 с.
7. С. А. Чернышева. Авторский договор в гражданском праве России / С. А. Чернышева — М., 1996. — С. 51.
8. Чертков В. Л. Авторское право в периодической печати / В. Л. Чертков. — М., 1986. — С. 102.